Simon István: A magyar irodalom

A suszter maradjon a kaptafánál, mondogatták gyakorta régebben — néha találkozhatunk vele még ma is —, értve ezen a többi között azt, hogy ne avatkozzon valaki olyan dolgokba, amelyek nem tartoznak a szakmájához. A mondás, tudjuk, régen elavult, igazsága csak látszat. Ideálunk a sokoldalúan képzett, több mindenhez értő, sorsát — sorsunkat — befolyásolni tudó ember. De ki is szabhatná meg például a szellemi alkotó munka területén, hogy kinek milyen kaptafa „jár", melyiknél kell maradnia?! Az alkotó joga megválasztani a területet, a témát és a formát, amelyből kiindulva és amellyel a művészi alkotás bonyolult áttételein keresztül hozzájárul ahhoz, hogy „a világ előremenjen". Példák serege bizonyítja: éppen az a jó, ha a tehetségek, az önmaguknál tovább látók nem maradnak a „kaptafánál". E seregnyi példához most egy újabbat tehetünk: *Simon István A magyar irodalom* című könyvét. Simont költőként ismertük meg, majd esszéíróként, néha riporterként, sőt drámaátíróként is találkoztunk vele. Új könyve mint irodalmi ismeretterjesztőt mutatja be.

Simon nem akart újabb magyar irodalomtörténetet írni. Nem bizony, éppen ezért már *A magyar irodalom* címhez sem tette hozzá a *története* szót. A célt ő maga megfogalmazta könyvének első fejezetében. „Írásunk célja is az, hogy hét évszázados irodalmunk történetének rövid fölvázolásával áttekinthető képet adjunk a fejlődését meghatározó törvényszerűségekről." Hasonlóan kedves — mert nem „fejedelmi", hanem közösségi — többes számban hozzáteszi azonban: „Már elöljáróban hangsúlyozzuk, hogy könyvünk nem lesz szabályos irodalomtörténeti összefoglaló, nem követi a tudományos igényű kézikönyvek felépítésének módszerét. Pusztán az a célszerűség vezette tollunkat, hogy az irodalmat még nem ismerők az irodalomtörténet mintegy madártávlatból bemutatott képéből kapjanak haladó irodalmunk egészéről, annak egységéről egyetlen szempillantással is átfogható, vagy inkább átérezhető látványt." Ez tehát a cél, a bemutatás és az érzelemkeltés, hogy az irodalmat még nem ismerőknek Simon István könyvét lapozgatva kedvük támadjon olvasni a műveket, hét évszázados irodalmunk maradandó, s állandóan újabbakkal gyarapodó alkotásait.

Egy nagy kör a haza, magyarázza a szerző, mielőtt Balassi költészetéről szólna, és mindjárt folytatja is, érthető ábrával felvázolva líránk témakör-meghatározó fogalmait. E körben egy újabb kör, „látszatra kisebb, de valójában magasabb szinten fekvő", ez a nemzet, amelyet igazán a romantika, majd a reformkor nemzedéke fedezett föl a hazában. Aztán a két körön belül egy harmadik, az osztály, amellyel már számol Petőfi is, hozzá kapcsolódik többek között Ady neve, s teremt osztálykölteszetből világirodalmi rangú költészetet József Attila. A három körön belül — a középpontban — pedig ott áll az ember. Ugyanilyen érzékletes, szemléletes formában igyekszik szólni művekről és életművekről, műnemekről és műfajokról is. Ez a szemléletesség segíti annak a „titokfátyolnak" (az ő szava ez) a széttépésében, amelyet a találgatás és az évszázadok során kialakult közhiedelem vont „a vers és a verset olvasók közé". Felfogására és szándékára egyaránt jellemző a következő három mondat. „Igaz, minden jó vers törvények szerint épül. Sőt, öntörvényű. De az egész költészetre kiterjeszthető törvényszerűség is szabályozza; s ezeket az általános törvényeket nem nehéz fölismerni és megtanulni, hogy élvezhessük a verset."

A tisztes szándékon, a példás témaismereten, az irodalmat szerető és megszerettetni igyekvő hevületen kívül mi segíti még Simon Istvánt céljának elérésében? Képeit és nyelvét — az utóbbin most inkább csak szóhasználatot értek — említeném. Idézetek sorához kell folyamodnom, hogy képeiről és hasonlatairól szólhassak. A Halotti Beszédről írja: „Látjuk a papot magunk előtt s a szipogó asszonynépet, a mord férfiakat majd' nyolcszáz év távolában, s megjelenik egy barát ájtatosan

félrebillentett feje a csuklya alatt, míg a számunkra eredetiben ma már alig érthető, de mai átírásban — jelen esetben Beöthy Zsoltéban — oly zengzetes szavakkal a többi között azt kántálja, hogy: »Haragovék Isten, és vetéve üt az munkás világbelé...«" Így látja és láttatja velünk Simon István az egykori, elképzelt jelenetet, amikor a korabeli pap „a csuklya alatt" első fönnmaradt, összefüggő magyar nyelvű szövegünket, a Halotti Beszédet kántálta. Csokonai és Fazekas költészete között pedig így próbálja ugyancsak érzékletes képpel, egyetlen mondatban éreztetni a különbséget: „A rokokó finomságával, ha Csokonai porcelánt, Fazekas kecses ebédvivő edényeket festett." Arany János nyelvét jelzők helyett ezzel a hasonlattal dicséri: „...az olyan tiszta valóban, mint a tisztára mosott ablaküveg." S ugyancsak Arany Jánosról mondja, szinte tanulmányra való gondolatot sűrítve egyetlen mondatba, hogy „a szalontai homokon sarjadt Dosztojevszkij, balladába rejtve".

Milyen részletességgel tárgyalja a témáját Simon István, hogy 360 oldalnyi szövegbe ennyi minden belefér? Nos, az igazság az, hogy a lehető legrövidebben szól mindenről, mert elsősorban a műveket akarja olvastatni, s csak eszközként hozzájuk a maga könyvét. Éppen ezért igyekezett — mint a már idézett példákból is kitűnt néhol — csak néhány mondatban jellemezni, véleményt mondani, hagyva, hogy ennek a pár mondatnyi „mankónak" a segítségével a többit okoskodja ki magának a gondolkodó olvasó.

Simon István nem hagy időt arra, hogy könyvében bárkit is „megunjunk". A 24. oldalon például, az előszóval és az általános bevezetővel együtt is, már Mátyás királynál és Janus Pannoniusnál járunk. Közben pedig még arra is szán néhány mondatot, hogy az írókon és műveiken kívül harcokról, összeesküvésekről, külföldi egyetemekről szóljon. Szigorúan rövidek az életrajzai, az éppen csak szükségest említi, igyekezve olyan mozzanatokat felvillantani, amelyek valamely oknál fogva „érdekessé" teszik az írót, s ezzel kedvet csinálnak írásai olvasásához. Előfordul, hogy néha csak felsorolásszerűen említ neveket, viszont igyekszik senkit sem kihagyni azok közül, akik akár egyetlen művükkel is érdemlegest, maradandót alkottak. Néhányan, így Balassi, Petőfi, Ady, Móricz, József Attila önálló fejezetet kapnak tőle, de ezek a fejezetek sem hosszabbak tíz-tizenkét nyomtatott oldalnál. A rövid életrajzokat, a csak név szerinti említést azzal ellensúlyozza, amit — okkal és joggal — fontosabbnak tart a lexikonokból is kibogarászható dátumoknál. Néhány mondattal minden jelentősebb alkotó köré világos, áttekinthető történelmi háttértablót rajzol.

A kötethez 360 oldalnyi szemelvénygyűjtemény tartozik. Versek, novellák, regényrészletek, tanulmányok jó válogatásban, s olyan formában, hogy a szerző a szövegben mindenütt utal rájuk a megfelelő helyen, az oldalszám említésével. Így aztán olvasás közben az ember két könyvjelzőt használ, mert külön élvezet ebben a sorrendben és válogatásban ismét végigolvasni még az ismert műveket is. Néhány „elszánt" könyvgyűjtőt és irodalmárt kivéve — utóbbiaknak ugyanis nélkülözhetetlen „szerszáma" az irodalmunkat teljességében képviselő házikönyvtár — azt hiszem, kevés ember tudná a polcáról leemelt kötetekből mindazon verseket, novellákat, részleteket elolvasni, amelyeket Simon István könyve fölsorakoztat. Túlzás is lenne azt kívánni, hogy minden lakásban meglegyenek az összes magyar írók művei, Anonymustól napjaink elsőkötetes szerzőiig. Ilyesmivel még a közkönyvtárak közül is csak a legnagyobbak dicsekedhetnek. Ehelyett felüthetjük az antológiákat, a gyűjteményes köteteket, s ezután már Simon István könyvében is lapozgathatunk.

Befejezésül a könyv kezdő sorait kell idéznem.

„Az irodalomról sok szó esik mostanában. Az olvasók megnövekedett tábora ad okot a bizakodásra egyfelől; a tollforgatók viszont az új irodalom iránt mutatkozó közönyt panaszolják. A szélesebb irodalmi közvélemény valóban hiányzik. S az oka ennek nem az lehet-e, hogy kortársaink többsége talán azt se tudja eldönteni, mi az új s abból mi az érték, mert a régit se ismeri? Mihez viszonyítson így zavarában, ha megnyugtató válaszokat keresne?

Forduljunk nyugodtan a tegnap, a múlt század, a fél évezreddel ezelőtt a maga helyén ugyancsak modernhez. Ismerjük meg értékeinket, hogy önmagunkat is jobban megismerjük. Hiszen tíz-tizenkét emberöltő s annyi nemzedék tapasztalatát szerezhetjük meg. Amit ők is úgy szereztek, hogy mindig újat akartak."

Az irodalomról, szerencsére, valóban sok szó esik mostanában. Mindazonáltal önmagunkat jobban megismernünk valóban nem ártana. Ebben segít az irodalmi művekkel való ismerkedés, amelyhez viszont hozzásegít — másokéval együtt — Simon István könyve. *(Gondolat, 1973.)*

MÁTYÁS ISTVÁN

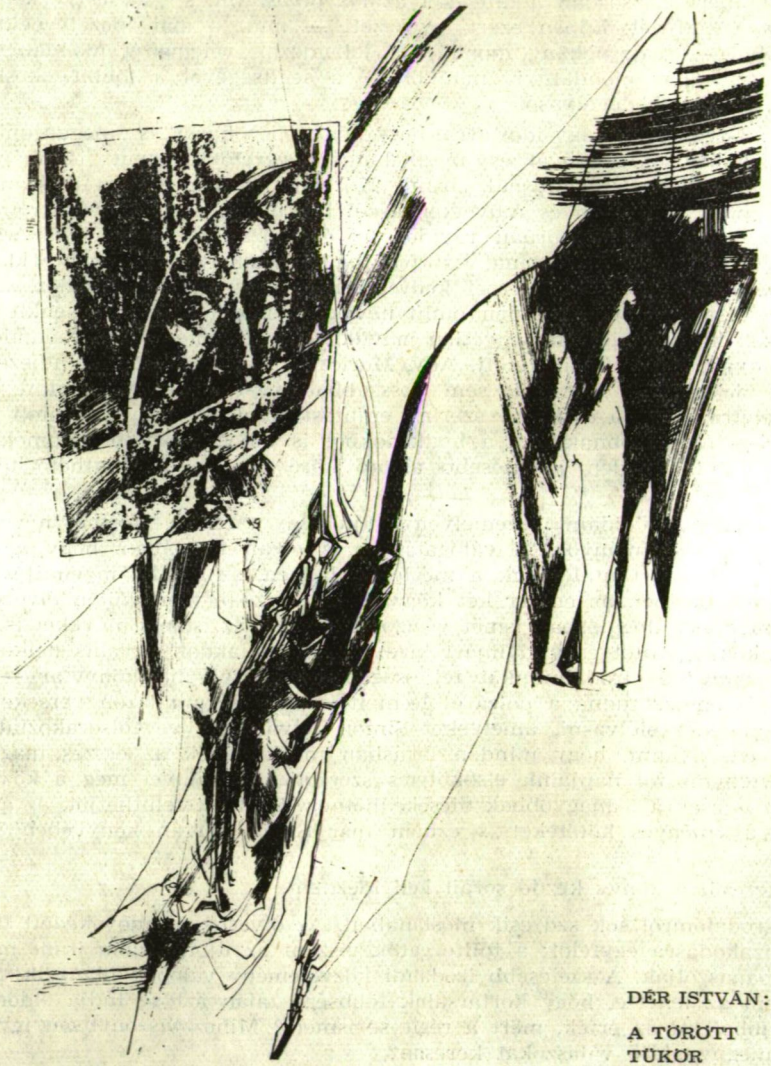

DÉR ISTVÁN:

A TÖRÖTT TÜKÖR